

Доведено, що психодіагностика є обов'язковим елементом, що має бути включеним до змісту психолого-педагогічного супроводу підготовки спортсменів високої кваліфікації із вадами зору, порушеннями опорно-рухового апарату, розумового розвитку.

Вибір методик психодіагностики у системі психолого-педагогічного супроводу підготовки спортсменів високої кваліфікації з порушеннями психофізичного розвитку повинен ґрунтуватися на таких положеннях:

- застосовані методики мають бути теоретично обґрунтованими, сертифікованими, інформативними, адекватними меті дослідження, зручними у використанні;
- застосовані методики передбачають можливість їх багаторазового використання, забезпечують отримання достовірної інформації щодо динаміки досліджуваних показників, а також передбачають можливість перспективного планування такої динаміки;
- матеріали досліджень, отримані за допомогою обраних методик психодіагностики, мають передбачати конструктивну формалізацію кількісних та якісних показників із можливістю їх подальшого порівняння, статистичної обробки та систематизації.

Інтерпретація та оцінка матеріалів дослідження має виконуватись із дотриманням принципу системного підходу до аналізу показників психологічного, особистісного та соціально-психологічного характеру. На підставі результатів проміжних і підсумкових психодіагностичних досліджень здійснюється вибір адекватних методів, методичних прийомів і засобів впливу, специфічних для конкретної нозологічної групи спортсменів, виду спорту, періоду підготовки та його проміжних завдань у відповідності до запропонованого алгоритму.

ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ пов'язуємо зі пошуком шляхів поглибленої інтеграції психологічної складової, зокрема, її психодіагностичного компоненту, в систему підготовки спортсменів із порушеннями психофізичного розвитку високої кваліфікації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бойко Г. М. Психолого-педагогічний супровід спортивної діяльності плавців із порушеннями психофізичного розвитку в паралімпійському спорті : монографія / Г. М. Бойко. – Полтава: ТОВ АСМІ, 2012– 360 с.
2. Бойко Г. М. Дослідження особистісних якостей плавців із порушеннями психофізичного розвитку / Г. М. Бойко // Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова, 2012. – (Серія 19: «Корекційна педагогіка та психологія»). – Вип. 21. – С. 22-26.
3. Коробейников Г.В., Кулинич И.В., Россоха Г.В. Психофизиологическое обеспечение диагностики функционального состояния спортсменов высокой квалификации // Современный олимпийский спорт и спорт для всех : материалы VIII Международного научного конгресса. – Алматы, 2004. – Т.2. – С. 70-71.
4. Матвеев Л. П. Основы общей теории спорта и системы подготовки спортсменов / Л. П. Матвеев. – К. : Олимпийская литература, 1999. – 318 с.
5. Юров И.А. Психологическое тестирование и психотерапия в спорте. – М.: Советский спорт, 2006. – 163 с.
6. Hanrahan S. J. Athletes with disabilities: Issues and a sample group session // The practice of sport psychology. – Champaign, IL : Human Kinetics, 2005. – p. 223–247.

УДК 378.016:796.071.4

Бойко О.О.
ЧНПУ імені Т.Г.Шевченка

ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

У статті визначено місце фізичної культури в розвитку особистості школярів. Виявлено найбільш важливі особистісні якості дитини, необхідні для існування в сучасному суспільстві. Обґрунтовано умови розвитку цих якостей засобами фізичних вправ.

Ключові слова: формування, особистість, школярі, урок фізичної культури.

Бойко О.О.. *Формирование личности школьников средствами физической культуры. В статье определено место физической культуры в развитии личности школьников. Выявлены наиболее важные личностные качества ребенка, необходимые для существования в современном обществе. Обосновано условия развития этих качеств средствами физических упражнений.*

Ключевые слова: формирование, личность, школьники, урок физической культуры.

Boyko O.O.. Forming of personality of pupils by means of physical culture. The article defines the place of physical culture in development of personality of pupils. Identified the most important personal qualities of the child necessary for the existence in modern society. Substa conditions of development of these qualities means of physical exercises.

Key words: forming, personality, pupils, lesson of physical culture.

Постановка проблеми. Нинішні зміни у суспільно-політичному житті країни вимагають докорінної перебудови шкільного процесу виховання, що зумовлено значним погіршенням здоров'я. При цьому здоров'я слід розглядати як широке соціально-біологічне поняття, яке включає не тільки нормальну структуру і функцію різних органів і систем, а й рівень розвитку функціональних резервів, діапазон компенсаторно-приспосувальних реакцій, що й визначає успішну адаптацію організму до різних умов зовнішнього середовища. Важливу роль у загальному розвитку школярів відіграє не тільки раціональна рухова діяльність, яку для дітей і підлітків можна реалізувати на заняттях з фізичної культури з метою правильного формування їх рухових умінь і навичок, а й засвоєння основних принципів розвитку удосконалення моральних якостей. Для досягнення цієї мети уроки фізичної культури мають не лише навчати дітей певним вправам, мати оздоровчий характер, а й формувати особистісні якості школярів. Згідно зі статтею 1 Закону України «Про фізичну культуру і спорт» – «Фізична культура – складова частина загальної культури суспільства, що спрямована на зміцнення здоров'я, розвиток фізичних, морально-вольових та інтелектуальних здібностей людини з метою гармонійного формування її особистості». Оскільки, останнім часом спостерігається дедалі більше відхилень від загальнолюдських і національних морально-етичних норм, то постає необхідність пошуку найбільш ефективних засобів розвитку особистісних якостей дітей, які можна розвинути і розкрити на заняттях фізичною культурою.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В сучасних умовах розвитку підростаючого покоління з'являються дослідження щодо формування нової системи уявлень про фізичну культуру та її цінності. Відмінна риса таких досліджень полягає у тому, що, перш за все, нинішня освіта не дозволяє в повному обсязі вирішувати ті завдання, які стоять перед шкільним фізичним вихованням, одним з яких є формування всебічно розвинутої, соціально адаптованої, морально стійкої особистості саме засобами фізичної культури.

Проблеми дослідження розвитку особистості школярів останнім часом привертає особливу увагу як педагогів-науковців, так і практиків і є перспективним напрямком наукового пошуку в системі національної освіти і виховання. Проте, у вітчизняній педагогічній літературі названій проблемі приділено недостатньо уваги. Наприклад, Б. Ведмеденко дав обґрунтування та визначення соціальних та психологічних чинників, що зумовлюють виникнення та розвиток моральних переконань та позитивно впливають на формування зацікавленого ставлення до занять фізичними вправами [2]. Л. Волков наголошує, що водночас на уроках фізичної культури навчання рухам, функціональне навантаження недостатньо узгоджуються з вирішенням виховних завдань [4]. Крім того, за даними літературних джерел, значну частину робіт присвячено формуванню мотивації учнів (В. Григоренко, Л. Іванченко, Л. Кожевнікова), розвитку інтересу до занять фізичною культурою і спортом (О. Остапенко, І. Дрозд), рівню рухової активності (С. Шмалей). Усе це вказує на актуальність обраної теми і свідчить про необхідність проведення спеціальних досліджень у цьому напрямі.

Мета дослідження полягає в теоретико-методичному визначенні особливостей формування особистості школярів засобами фізичної культури.

Методи та організація дослідження: *теоретичні* – аналіз науково-методичної, педагогічної літератури з метою виявлення стану проблеми, що досліджується, *емпіричні* – спостереження за навчальним процесом школярів на уроках фізичної культури.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Фізичне виховання, як складова частина загальної системи освіти в навчально-виховній сфері дітей та молоді концептуалізується на зміцненні фізичного й психічного здоров'я, тобто має комплексний підхід до формування розумових і рухових якостей особистості, сприяє вдосконаленню фізичної та психічної підготовленості до активного життя й професійної діяльності та ґрунтується на принципах індивідуального підходу, пріоритету оздоровчої спрямованості, широкого використання різноманітних методів і форм фізичного вдосконалення.

Феномен „ особистості ” завжди знаходився в центрі уваги багатьох наук. З філософської точки зору особистість - „ людина зі всіма соціально обумовленими і індивідуально вираженими якостями: інтелектуальними, емоційними, вольовими”. Особистість - дійсність індивіда як соціального феномена, це суб'єкт суспільних відносин, що реалізує себе в соціальній діяльності. У філософії особистість постає як інтегральне поняття, що обґрунтовує соціальну форму існування індивіда, в рамках якої він володіє внутрішньою цілісністю і відносною самостійністю, що дає можливість творчо проявляти себе. Щоб залишатися самою собою, особистість повинна змінювати саме себе, з урахуванням всіх змін, що відбуваються [7]. На думку Ю. Ніколаєва особистість - це соціальна функція людини, система її соціальної діяльності [9]. Л. Виготський підкреслював, що особистість є поняття соціальне, воно виражає все, що є в людині надприродне та історичне. Особистість не народжується, але виникає в результаті культурного і соціального розвитку [3]. Важливими засобами для всебічного розвитку особистості школяра є фізичні вправи. Під час занять фізичною активністю стає очевидним, що дія (наприклад, елемент вправи) в період засвоєння й удосконалення потребує значного контролю свідомості. Для психологічного розуміння взаємозв'язку дії та руху слід виходити з того, що рух входить до складу дії, будучи одним із засобів досягнення її мети. При цьому розвивається рухова пам'ять, мислення, воля, здатність до саморегуляції психічних станів, організованість. Рухова діяльність активізує моральний розвиток дитини, насамперед, вона сприяє формуванню таких позитивних особистісних якостей як співчуття, прагнення до здійснення допомоги, підтримки, відчуття справедливості, чесності, порядності, пошук оптимальних варіантів узгодження дій, взаємна відповідальність, впевненість, ініціативність, формується звичка допомагати один одному, спільно працювати задля досягнення певної мети, справедливої оцінки результатів [1].

Часто, наприклад, після гри або естафети - учителем тільки оголошується результат. Якщо ж проаналізувати поведінку кожної команди, показати і пояснити чому вона перемогла, виховний вплив уроку значно підвищиться. Важливе значення для формування особистості школяра має застосування на уроці фізичної культури рухливих і спортивних ігор. В такому разі, відповідальність учасників гри стає пов'язана не тільки із захистом своїх власних інтересів, але й насамперед із спортивними інтересами команди, за яку вони виступають. Тобто, на таких ігрових заняттях формується почуття відповідальності перед іншими, почуття колективізму, взаємодопомоги і взаємної підтримки. У вихованні колективізму слід формувати ціннісні орієнтації, сприйняття цілей спортивного колективу за власні, не протиставляти себе колективу у будь-якій складній ситуації. М. Крупська відзначала, що гра виховує спостережливість, спритність, самовладання та інші риси характеру [8].

У складних діях проявляється воля – подолання перешкод при досягненні мети. Тому оволодівши руховими навичками, вправи на розвиток рухових якостей повинні бути з посильними труднощами і бар'єрами. Пройшовши ці труднощі і бар'єри, і виховується сила волі учнів. Тому в процесі фізичного виховання необхідною умовою для формування волі дитини, опанування технічними прийомами, підвищення рівня фізичної підготовленості і кожне завдання, кожну фізичну вправу необхідно виконувати з метою одночасного впливу на процес формування вольових і фізичних можливостей учнів. При цьому потрібно зважати на педагогіко-психологічні способи стимулювання: похвалу, нагороди та інші прийоми, що збільшують інтерес учнів до занять і сприяє значному підвищенню впевненості у власних силах. Однією із важливих моральних якостей дитини є організованість, дисципліна. Саме організованість дозволяє людині успішно справлятися з тими вимогами, які ставить перед особистістю навколишня дійсність, погоджувати їх з власними потребами й інтересами, звільняючи себе від зовнішнього контролю, примусових перевірок [5].

Сенситивним періодом у вихованні організованості є молодший шкільний вік, оскільки саме протягом нього закладаються основи моральності, відбувається свідоме освоєння соціального середовища та способів діяльності, формується спрямованість особистості (М. Безруких, М. Волокитіна, Л. Висотіна, Т. Довга, В. Зеньковський, С. Єфімова).

Дисципліна – це визначений порядок поведінки, який відповідає нормам та вимогам, що сформувались. Роль дисципліни на уроці фізичної культури зводиться: до попередження травматизму, підвищення щільності уроку, до підвищення успішності завдяки кращому засвоєнню навчального матеріалу. Тому під час формування у дітей дисципліни важливе місце посідає вміль варіювання емоційними вправами в ігрових комбінаціях, можливо прояв ініціативи, творчості з періодично чіткими стройовими вправами та іншими діями під жорстким контролем з боку вчителя. Важливе значення тут

має чітка форма початку й при закінченні заняття, дотримання встановленої форми спілкування між вчителем і учнями [6]. Ефективність засвоєння навчального матеріалу великою мірою залежить від рівня розвитку емоційної сфери учнів. Емоції - це діяльність, яка оцінюється інформацією про внутрішній і зовнішній світ, яка надходить в мозок. Тим більше у шкільному віці інтенсивно розвивається емоційна сфера дитини. Діти молодшого шкільного віку чутливі до дружби, взаємодопомоги, відповідальності. Вони дуже вразливі, емоційні, гостро реагують на несправедливість. Ю. Коджаспіров сказав: "Добре б займатися на тлі позитивних емоцій, а не примушувати себе і дітей працювати всупереч бажанням, через "Не хочу!", зціпивши зуби й мобілізувавши всю свою силу волі. Мати щасливу можливість вчити і вчитися з задоволенням, а не з примусу". Емоційні переживання (радість, смуток, страх, здивування, жалість, незадоволення тощо) викликають, перш за все, спеціальним підбором змісту навчального матеріалу. І чим частіше учні будуть переживати радість перемог від вірно виконаного завдання, тим більше в них буде формуватися емоційна чутливість. Звичайно не тільки самі по собі цікаві завдання будуть визначати інтенсивність емоційного розвитку, але й емоційна подача цього викладачем впливає на емоційний розвиток того, хто навчається. Особливого педагогічного підходу потребує розвиток почуттів, де велике місце займають дружні погляди, підбадьорювання, усвідомлення ідеалу і намагання його досягти, збільшена самооцінка і збільшений самоаналіз. Емоційному розвитку ефективно сприяє індивідуальний підхід до тих, хто постійно виявляє пасивність до навчання. Особливо важливо в процесі індивідуальної роботи залучати їх до створення емоційних ситуацій, з якими вони не часто зустрічаються в процесі навчання. Наприклад, для слабо встигаючих потрібно створювати спеціальні ситуації успіху шляхом підбору таких завдань, які вони в даний момент можуть виконати, і активного заохочення їх першого успіху. Радість, яка переживається ними при цьому, стимулює на нові зусилля, щоб знову пережити це відчуття.

Для тих, хто має підвищені здібності, також добре створювати емоційні ситуації. В них потрібно збуджувати радість проходження особливих труднощів при вирішенні завдань збільшеної важкості. І навпаки, деколи ставити у стан переживання фактів зниження інтенсивності навчання. Дуже важливо ставити їх в ситуацію переживання співчуття до товариша.

Суттєвий вплив на емоційність має обстановка заняття і поведінка викладача. Естетика залу, спортивного одягу, естетика поведінки, оскільки сам педагог, який світиться високим настроєм, заражає ним і учнів. Не менш важливим для підняття позитивних емоцій є виконання вправ у змагальній формі, які краще виконувати наприкінці уроку, а не перед розучуванням техніки вправ, оскільки емоційне збудження, яке виникло в процесі змагань, за своєю інерцією буде перешкоджати концентрації уваги на техніці руху й самі рухи будуть виконуватись імпульсивно й різко. При цьому в таких змаганнях бали повинні нараховуватись не тільки за слухняність, але й за проявлену активність, творчість, за успіх, досягнутий дякуючи організованості й старанності при виконанні фізичних вправ.

ВИСНОВКИ. Таким чином, на основі вище зазначеного стає зрозумілим, що під впливом систематичних і правильно організованих занять фізичними вправами на уроках фізичної культури відбувається процес всебічного розвитку організму дитини. Аналіз літературних джерел з даної проблеми дає змогу зробити висновок, що нинішня система освіти спроможна забезпечити не тільки належне фізичне вдосконалення молодого покоління, зберегти і примножити його здоров'я як найвищу цінність особистості, а й виховати особистість дитини засобами фізичної культури.

З огляду на це виховання таких моральних чеснот, як чесність, шляхетність, скромність, колективізм, прагнення до добротолюбства, активно протистояти злу, підлості, допомагати слабким і знедоленим, повагу громадських інтересів і взаємна повага та багато інших - усе це безпосередньо входить у фізичну культуру дитини і має плануватись у конкретних виховних цілях під час занять фізичною культурою. Для вирішення таких задач учитель фізичної культури має творчо підходити до використання різних методів, у тому числі – заохочення, самоаналізу, стимулювання, сконцентрованого сплеску емоцій, солідарності, наочності, демонстрації власного прикладу, переключення уваги з одної настанови на іншу, уявлення образу дії, повторного закріплення, несподіваності, критичних зауважень.

ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ вбачаємо дослідити шляхи вдосконалення всебічного розвитку школярів засобами фізичних вправ.

ЛІТЕРАТУРА

1. Амосов М. М. Роздуми про здоров'я / М. М. Амосов. – К. : Здоров'я, 1990. – 168 с.
2. Выготский Л. С. Развитие высших психических функций / Л. С. Выготский. – М. : РСФСР, 1960. – 484 с.

3. Волков В. Л. Основы професійно – прикладної фізичної підготовки молоді / В. Л. Волков. – К. : Знання України, 2004. – 82 с.
4. Гальперин П. Я. К проблеме внимания / П. Я. Гальперин. – Доклады АПН РСФСР. – 1958. – № 3. – С. 33 – 38.
5. Гуменюк Н. П., Клименко В. В. Психология физического воспитания и спорта. / Н. П. Гуменюк. – К. : Вища школа, 1985. – 311 с.
6. Занков Л. В. Развитие школьников в процессе обучения. / Л. В. Занков. – М. : Просвещение, 1967. – 106 с.
7. Крупская Н. К. О дошкольном воспитании. / Н. К. Крупская. – М. : Просвещение, 1973. – 288 с.
8. Ніколаєв Ю. Шляхи і форми фізкультурно – оздоровчої роботи з дітьми в школі. /Ю. Ніколаєв. Здоров'я, фізична культура і спорт: Науковий вісник ВДУ. – Л., 1997. – №6. – С. 72 – 75.

Бойченко А.В.

Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»

УДОСКОНАЛЕННЯ ТЕХНІКИ ФУТБОЛУ ДІТЕЙ СЕРЕДЬНОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗА ДОПОМОГОЮ ТЕХНІЧНИХ ЗАСОБІВ НАВЧАННЯ

В статті розглядаються питання щодо організації занять з футболу дітей середнього шкільного віку загальноосвітніх навчальних закладів за допомогою технічних засобів.

Ключові слова: заняття футболу, діти середнього шкільного віку, загальноосвітні навчальні заклади, технічні засоби.

Аннотація. *Бойченко А.В. Усовершенствование техники футбола детей среднего школьного возраста общеобразовательных учебных заведений с помощью технических средств. В статье рассматриваются вопросы организации занятий по футболу детей среднего школьного возраста общеобразовательных учебных заведений с помощью технических средств.*

Ключевые слова: занятия футболом, дети среднего школьного возраста, общеобразовательные учебные заведения, технические средства.

Boitchenko A.V. Improvement in technology football middle-school children of secondary schools through technical means. The article examines the organization of training in football middle-school children of secondary schools through technical means.

Key words: training in football, children of secondary school age, secondary schools, technical means.

Актуальність дослідження. Футбол – командний вид спорту, в якому метою є забити м'яч у ворота суперника ногами або іншими частинами тіла (крім рук) більшу кількість разів, ніж команда суперника. В даний час найпопулярніший і наймасовіший вид спорту в світі. Центральне місце в існуючій системі наукових та педагогічних знань про фізичне виховання та спорт відводиться теорії та методиці фізичного виховання, а в широкому розумінні – фізичній підготовці. Ця галузь знань покликана визначати закономірності становлення майстерності дітей шкільного віку, встановлювати способи її використання на заняттях фізичної культури.

У дітей середнього шкільного віку пізнавальна діяльність виражається в бажанні вчитися, здобувати нові знання. Цьому віку властива:

- потреба в спілкуванні, що приймає форму бажання виконувати важливу суспільно-значиму діяльність, а це має цінність не тільки для нього, а й для оточуючих дорослих;
- довільність і усвідомленість всіх психічних процесів та їх інтелектуалізація;
- внутрішнє опосередкування, яке відбувається завдяки засвоєнню наукових понять.

У дітей цього віку відбувається усвідомлення своїх власних змін в результаті розвитку навчальної діяльності.

Футбол допомагає виховувати дитині такі цінні морально-вольові якості, як цілеспрямованість і колективізм, дисциплінованість, витримку й самовладання, а також удосконалювати основні життєво необхідні рухові здібності: швидкість, спритність, гнучкість, силу, витривалість [1, 2, 3, 5, 6].